

**Adam Pawlicz, Anna Tokarz-Kocik, Aneta Wolna-Samulak,
Karolina Michalska-Harasimiuk**

Uniwersytet Szczeciński

e-mails: adam.pawlicz@wzieu.pl; anna.tokarz@wzieu.pl; aneta.wolna@wzieu.pl; karolina.michalska@wzieu.pl

---

**PROBLEMY POMIARU REGULACJI RYNKU
TOUROPERATORSKIEGO W WYBRANYCH
PAŃSTWACH EUROPEJSKICH¹**

**PROBLEMS OF REGULATION MEASUREMENT
OF TOUR OPERATOR MARKET IN SELECTED
EUROPEAN COUNTRIES**

DOI: 10.15611/pn.2017.473.38

JEL Classification: G18, L83, L50

Streszczenie: Chociaż regulacje rynku są przedmiotem licznych studiów naukowych zarówno na poziomie ogólnym, jak i w obszarze rynków branżowych, to większość autorów koncentruje się na badaniach jakościowych. Emanacją ilościowych badań w zakresie regulacji rynku jest najczęściej budowa statycznych lub dynamicznych indeksów obrazujących poziom regulacji. Duża część tego typu indeksów dotyczy regulacji ogólnych dla całej gospodarki, a jedynie niewielki odsetek tego typu badań odnosi się do rynku turystycznego. Celem pracy jest budowa indeksu regulacji rynku touroperatorского. Wskaźnik został opracowany na podstawie danych zebranych w wyniku analizy literatury przedmiotu, aktów prawnych oraz wywiadów z przedstawicielami organizacji turystycznych w 11 państwach europejskich. Badania wykazały, że regulacje w poszczególnych państwach mogą być porównane jedynie w bardzo ograniczonym zakresie. Ponadto indeks regulacji rynku touroperatorского nie jest skorelowany z indeksem regulacji ogólnych. Zdaniem autorów jedynie znacząca liberalizacja jest w stanie zapewnić utworzenie wspólnego rynku touroperatorского w Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: regulacje, rynek, touroperator.

Summary: Although market regulations are subject to numerous academic studies, both at a general level and in specific markets, most scholars focus on qualitative research. The quantitative market regulation research results in building static or dynamic regulation indexes. A large part of this type of indexes applies to the overall economy while only a small percentage of them concerns tourism market. The aim of the paper is to build a tour operator market

---

¹ Artykuł został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/B/HS4/01286.

regulation index. The index is constructed on the basis of data collected from a literature analysis, national legislations and interviews with representatives of tourism organizations in 11 European countries. Market-specific regulations in research area can be compared only to a very limited extent. Moreover an index of tour operator market regulation is not correlated with the index of economic freedom. According to the authors only significant liberalization of tour operator market may render an establishment of a common market area in the European Union.

Keywords: regulations, market, tour operator.

1. Wstęp

Mianem polityki gospodarczej określa się zespół działań podejmowanych przez państwo w celu urzeczywistnienia porządku gospodarczego i związanych z nim celów. Polityka gospodarcza powinna polegać na tworzeniu warunków i ochronie mechanizmu automatycznego dostosowywania wielkości podaży do popytu poprzez ceny, czyli rynek. Wymaga to jednak ochrony praw własności i rozstrzygania sporów na tle stosunków umownych, a także istnienia wielu niezależnych producentów, dobrze poinformowanych i chronionych konsumentów, swobodnego kształtowania cen czy swobody wejścia i wyjścia z danego rynku. Tworzenie takich warunków wymusza prowadzenie przez instytucje państwowe wielu regulacji. Chociaż polityka gospodarcza jest jednym z najlepiej opisanych obszarów badawczych w zakresie ekonomii turystyki, to jednak niewiele jest prac traktujących to zagadnienie w aspekcie ilościowym.

W artykule przedstawiono, w ujęciu ilościowym, poziom regulacji specyficznych dla rynku touroperatorского w Polsce oraz w 10 państwach Europy², a także opracowano indeks poziomu regulacji specyficznych na rynku touroperatorским. Artykuł jest wynikiem studiów literaturowych oraz analizy dostępnych aktów normatywnych i regulacji szczegółowych dotyczących rynku touroperatorского.

2. Istota regulacji rynku

Pojęcie „regulacja” nie jest jednoznacznie definiowane w ekonomii [Szalbierz 2009]. Według *Słownika języka polskiego* regulacja to „działania podejmowane w celu nadania lub przywrócenia czemuś prawidłowego przebiegu, funkcjonowania itp.” lub „ujmowanie czegoś w pewne przepisy i normy; też: przepis lub akt prawny” [*Słownik języka polskiego* 2016]. Definicje regulacji, w odniesieniu do wpływania na rynek, dotyczą najczęściej albo ochrony konsumenta na rynku, albo likwidacji jego niedoskonałości. Przykładowo S. Laskowski [2009] definiuje regulację jako

---

² Do badań wybrano państwa o najwyższym poziomie współczynnika wolności gospodarczej Heritage IEF z roku 2013.

„wpływanie państwa na zachowania przedsiębiorców, którego celem jest osiągnięcie przez nie większego poziomu efektywności, a tym samym ochrona odbiorców przed nadmiernym wzrostem cen”. T. Nieborak [2017] podkreśla natomiast, że każda definicja regulacji składa się z dwóch elementów. Pierwszy element dotyczy istnienia podmiotu (państwa, regulatora, wyspecjalizowanej agencji) kontrolującego i niejednokrotnie ingerującego w działalność istotną z punktu widzenia danej grupy społecznej (szerzej: społeczeństwa); drugi – to normy prawne (niekiedy nazywane regulacjami, zasadami), tworzone lub wykorzystywane przez ten podmiot, stanowiące zarazem (w założeniu) efektywne narzędzie regulacyjne. W innej pracy natomiast wskazuje na wielość definicji regulacji na gruncie nauk prawnych [Nieborak 2007].

G. Nicoletti, S. Scarpetta i O. Boylaud [1999] podają definicję regulacji podkreślającą związek regulacji ze sprawnością funkcjonowania rynku: „ustalenie reguł gry obejmujących zasady konkurencji, rynek pracy, ochronę konsumenta, zdrowia publicznego, bezpieczeństwa i środowiska naturalnego, które zwiększą efektywność rynku”. W dokumencie opracowanym i wydanym przez OECD wskazuje się na możliwości kwantyfikacji stopnia regulacji w celu porównań międzynarodowych [Conway i in. 2006]. W cytowanym dokumencie autorzy rozróżniają ponadto regulacje ogólne, administracyjne oraz regulacje rynku pracy, podczas gdy w Polsce terminy „regulacja” i „regulacja administracyjno-prawna” są często używane zamiennie [Pawlicz 2012, 2015; Szalbierz 2009].

Należy jednak podkreślić, że regulacja rynku nie ogranicza się jedynie do interwencji państwa, a może również odnosić się do regulacji tworzonych przez organizacje *non profit* (np. w zakresie ustalania standardów jakości) lub nawet poszczególnych przedsiębiorstw posiadających dominującą pozycję na rynku. Należy jednak pamiętać, że jedynie regulacje państwowe mogą być egzekwowane za pomocą środków przymusu, podczas gdy pozostałe wymienione regulacje implementowane są przez przedsiębiorstwa na podstawie analizy przyszłych kosztów i korzyści. Ponadto S. Lipowski [2001, 2002] wskazuje, że terminy takie jak rola, funkcja, udział i aktywność państwa w gospodarce traktowane są zamiennie, a ich praktyczną emanacją jest polityka gospodarcza. Terminów tych nie można jednak jednoznacznie utożsamiać z regulacją rynku.

3. Regulacja rynku touroperatorского

Pojęcie rynku touroperatorского wynika ze specyfiki produktu będącego przedmiotem wymiany. W tradycyjnym ujęciu podaż na rynku touroperatorским stanowią tzw. pakiety turystyczne, rozumiane jako „kombinacja dwóch lub więcej elementów sprzedawanych jako jeden produkt po zryczałtowanej cenie, w której koszty poszczególnych pozycji nie są wyodrębnione” [Kaczmarek i in. 2005]. Pakiety turystyczne oferowane są przez touroperatorów, których definicja odnosi się do wytwarzanego produktu. W niniejszym artykule określenie „touroperator” jest tożsame z występującym w polskiej ustawie o usługach turystycznych pojęciem

„organizator turystyki”. Rynek touroperatorского jest zatem synonimem rynku organizatorów turystyki.

Rynek touroperatorского, podobnie jak większość rynków branżowych, jest przedmiotem stosunkowo licznych regulacji [Gołębski i in. 2010, Panasiuk 2014, Zmysłony 2015]. Przedmiotem analizy w niniejszym artykule są regulacje specyficzne dla rynku touroperatorского, tj. takie, które mają zastosowanie jedynie na tym rynku. Natura rynku turystycznego wskazuje również na trudność porównań regulacji rynku touroperatorского w państwach recepcji i emisji turystycznej. Regulacje rynku touroperatorского w Polsce i większości państw Europy Północnej mają na celu ochronę klienta na rynku. Tymczasem regulacje w państwach rozwijających się oraz obszarach recepcji turystycznej dotyczą raczej ograniczenia działań touroperatorów mających szkodliwy wpływ na atrakcje turystyczne państwa, np. w zakresie ochrony środowiska naturalnego lub kontaktów ze społecznością lokalną. Należy podkreślić, że dotychczasowe badania regulacji rynku turystycznego miały jednak głównie charakter jakościowy [Pawlicz 2015].

Celem badań jest budowa indeksu poziomu regulacji specyficznych na rynku touroperatorским. Pomimo że brak jest wcześniejszych badań w tym zakresie, Qu i Ennew [2005] wskazują na jego możliwe zastosowanie. W swoim artykule Qu i Ennew badali związek pomiędzy wielkością orientacji marketingowej a poziomem regulacji specyficznych i ogólnych. Na podstawie badań empirycznych przeprowadzonych w Chinach Qu i Ennew udowodnili dodatnią zależność pomiędzy poziomem regulacji specyficznych a orientacją marketingową oraz ujemną pomiędzy poziomem regulacji ogólnych a orientacją marketingową na rynku hotelarskim.

4. Metodyka badań

Głównym celem badań jest ilościowe porównanie poziomu regulacji specyficznych dla rynku touroperatorского w Polsce oraz w 10 innych państwach Europy: Szwajcarii, Danii, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Niemczech, Holandii, Luksemburgu, Estonii, Szwecji i Finlandii. Kryterium wyboru państw europejskich (poza Polską) stanowił wysoki poziom współczynnika wolności gospodarczej Heritage IEF (*Index of Economic Freedom*) z roku 2013. Tabela 1 przedstawia wartości tego wskaźnika dla państw europejskich.

Ochrona konsumenta-turysty na rynku touroperatorским jest uregulowana głównie w dyrektywach, które określają przede wszystkim cel, jaki ma być osiągnięty, nie wskazując środków, za pomocą których państwa mają go osiągnąć. Dyrektywy wymagają implementacji do krajowych porządków prawnych, są zatem dosyć elastyczną formą harmonizowania prawa państw członkowskich UE. Jeżeli jednak państwo nie implementuje dyrektywy lub implementuje ją niewłaściwie, obywatel państwa członkowskiego może wystąpić do sądu krajowego z żądaniem odszkodowania za poniesioną na skutek tego szkodę w przypadku, gdy celem dyrektywy było przyznanie praw jednostkom i treść tych praw może zostać określona na jej podstawie [Nestorowicz 2009; Sidorkiewicz, Tokarz 2010].

Tabela 1. Indeks Heritage Foundation 2013

Miejsce w Europie	Miejsce na świecie	Państwo	Kod	Heritage Index
1	4	Szwajcaria	CH	81,6
2	9	Irlandia	IE	76,2
3	10	Dania	DK	76,1
4	11	Estonia	EE	75,9
5	14	Wielka Brytania	UK	74,9
6	15	Holandia	NL	74,2
7	16	Luksemburg	LU	74,2
8	18	Niemcy	DE	73,4
9	19	Finlandia	FI	73,4
10	20	Szwecja	SE	73,1
	...			
22	50	Polska	PL	67,0

Źródło: [Heritage Foundation 2015].

W grupie państw będących obszarem badań znajduje się Szwajcaria, która nie jest członkiem UE. Wstępna analiza regulacji rynku touroperatorskiego w Szwajcarii wskazuje jednak na podobną strukturę zakresu ochrony klienta do zaproponowanej w dyrektywie. Oznacza to, że dyrektywa w dużej części została zaimplementowana do prawodawstwa szwajcarskiego.

Niewątpliwie w dziedzinie ochrony konsumenta-turysty najważniejszym instrumentem prawa wtórnego UE jest Dyrektywa Rady 90/314/EWG o podróżach i wycieczkach turystycznych i wakacjach sprzedawanych w formie pakietu usług. Ważną rolę odgrywa też aneks do tej dyrektywy, w którym określono minimalną treść umowy o podróż turystyczną. Prace nad dyrektywą 90/314 podjęto w latach 80. XX w. i trwały one prawie 10 lat. W dyrektywie tej określono pewien minimalny standard ochrony konsumenta na rynku turystycznym, który okazał się niewystarczający już po kilku latach od implementacji przez 15 ówczesnych członków Wspólnot Europejskich. Wskazywano głównie na nierównomiernie rozkładającą się odpowiedzialność odszkodowawczą konsumenta i organizatora w przypadku odstąpienia od umowy [Nestorowicz 2009].

Pomimo formalnego obowiązku dyrektywa 90/314 nie została w pełni wdrożona we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej. Problemy związane z wdrożeniem dyrektywy skutkowały roszczeniami klientów upadających biur podróży, domagającymi się zagwarantowanych w dyrektywie świadczeń w przypadku m.in. bankructwa biura podróży. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (wcześniej Europejski Trybunał Sprawiedliwości) już w 1996 r. przyjął, że sam fakt nieterminowej implementacji dyrektywy, która przyznaje jednostkom indywidual-

ne prawa, jest *per se* wystarczająco poważnym naruszeniem prawa wspólnotowego i rodzi odpowiedzialność odszkodowawczą państwa członkowskiego w przypadku ziszczenia się pozostałych przesłanek takiej odpowiedzialności [Cybula 2012].

W państwach, w których regulacje rynku touroperatorского są w niniejszym opracowaniu przedmiotem analizy, dyrektywa wdrażana jest przez jeden lub kilka aktów prawnych. Ich zestawienie prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Akty prawne dotyczące wdrażania dyrektywy 90/314 w badanych państwach

Państwo	Akty prawne
1	2
Polska	<ul style="list-style-type: none"> • przepisy Ustawy o usługach turystycznych z 29 sierpnia 1997 (Dz.U. 1997, nr 133, poz. 884 ze zm.) • Rozporządzenie Ministra Finansów z 29 kwietnia 2013 w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia na rzecz klientów w związku z działalnością wykonywaną przez organizatorów turystyki i pośredników turystycznych (Dz.U. 2013, poz. 510) • Rozporządzenie Ministra Finansów z 19 kwietnia 2013 w sprawie minimalnej wysokości sumy gwarancji bankowej lub ubezpieczeniowej wymaganej w związku z działalnością wykonywaną przez organizatorów turystyki i pośredników turystycznych (Dz.U. 2013, poz. 511) • Rozporządzenie Ministra Sportu i Turystyki z 6 października 2011 w sprawie Centralnej Ewidencji Organizatorów Turystyki i Pośredników Turystycznych (Dz.U. nr 225, poz. 1353) • Rozporządzenie Ministra Sportu i Turystyki z 21 kwietnia 2011 w sprawie wzorów formularzy umowy gwarancji bankowej, umowy gwarancji ubezpieczeniowej oraz umowy ubezpieczenia na rzecz klientów, wymaganych w związku z działalnością wykonywaną przez organizatorów turystyki i pośredników turystycznych
Dania	<ul style="list-style-type: none"> • Regulacja nr 503/2004 o rejestracji i bezpieczeństwie w ramach Turystycznego Funduszu Gwarancyjnego (<i>Travel Guarantee Fund</i>) • Regulacja nr 776/1993 z Pakietów Turystycznych (<i>Package Travels</i>) • Ustawa nr 315/1997 o Turystycznym Funduszu Gwarancyjnym • Ustawa nr 472/1993 o Pakietach Turystycznych
Estonia	<ul style="list-style-type: none"> • Ustawa o turystyce • Ustawa o zobowiązaniach
Finlandia	<ul style="list-style-type: none"> • Ustawa o pakietach turystycznych z 28 listopada 1994/nr 1080 • Regulacje pakietów turystycznych z 28 listopada 1994/nr 1085 • Ustawa o pakietach turystycznych z 28 listopada 1994/nr 1079
Holandia	<ul style="list-style-type: none"> • Holenderski Kodeks Cywilny • Rozporządzenie z 15 stycznia 1993 o zasadach organizacji pakietów turystycznych
Irlandia	<ul style="list-style-type: none"> • Ustawa o usługach turystycznych (1995)
Luksemburg	<ul style="list-style-type: none"> • Ustawa o pakietach turystycznych z 14 czerwca 1994 • Rozporządzenie z 4 listopada 1997 o gwarancjach finansowych związanych z ustawą o pakietach turystycznych

Tabela 2, cd.

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> • Rozporządzenie z 4 listopada 1997 o obowiązkach informacyjnych związanych z ustawą o pakietach turystycznych • Rozporządzenie z 26 listopada 2001 zmieniające rozporządzenie z 4 listopada 1997
Niemcy	<ul style="list-style-type: none"> • Kodeksy Cywilny, art. 651a-651m, Regulacje o obowiązkach informacyjnych organizatora pakietów turystycznych • od 1 stycznia 2002: art. 4-11, 15 regulacje o obowiązkach dostarczenia informacji w ramach prawa cywilnego
Szwajcaria	<ul style="list-style-type: none"> • nie jest członkiem UE • regulacje funkcjonowania rynku touroperatorского określa Ustawa o organizacji turystyki z 18 czerwca 1993 „Federal act on package travel”
Szwecja	<ul style="list-style-type: none"> • Ustawa o pakietach turystycznych z 1992:1672 (Lag om paketresor (1992:1672), https://lagen.nu/1992:1672#R5)
Wielka Brytania	<ul style="list-style-type: none"> • Regulacje na temat pakietów turystycznych 1992 SI 1992/3288

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań pierwotnych oraz aktów prawnych w poszczególnych państwach oraz [Schulte-Nölke i in. 2008]

Poza regulacjami zawartymi w dyrektywie, dotyczącymi obowiązków informacyjnych oraz odpowiedzialności touroperatora w przypadku zawieszenia działalności, do specyficznych regulacji rynku należy zaliczyć również bariery wejścia na rynek. Najważniejszą jest konieczność uzyskania licencji lub pozwolenia na rozpoczęcie działalności.

Ze względu na wskazane wyżej problemy związane z porównywaniem poszczególnych rozwiązań w badanych państwach, w proponowanym indeksie regulacji rynku touroperatorского badano jedynie 5 obszarów regulacji.

Obszar 1. Obowiązki informacyjne w zakresie broszury informacyjnej przekraczające zakres dyrektywy (art. 3(2) dyrektywy), (subindeks₁)

Część państw, określając wymagania touroperatorom w zakresie treści broszury informacyjnej, wskazuje również na dodatkowe informacje, które powinna zawierać broszura informacyjna. Tego typu działania mogą wprawdzie zmniejszać asymetrię informacji i być wykorzystywane przez klientów, niemniej jednak stanowią również barierę dla handlu. Touroperatorzy działający na wielu rynkach UE zmuszeni są bowiem do dostosowania broszur informacyjnych do odpowiednich regulacji w poszczególnych państwach. Duża różnorodność regulacji narodowych nie pozwala na budowę jednej broszury, która mogłaby być wykorzystana na terenie całej UE. Badaniu podlega liczba dodatkowych elementów (przekraczających zakres określony w dyrektywie), które musi zawierać broszura informacyjna w danym kraju.

Obszar 2. Obowiązki informacyjne przed zawarciem kontraktu w zakresie warunków zdrowotnych oraz formalności paszportowych zgodne z dyrektywą (art. 4(1) (a) dyrektywy), (subindeks₂)

Art. 4(1)(a) dyrektywy stanowi, że przed zawarciem umowy organizator i/lub punkt sprzedaży detalicznej udziela konsumentowi, na piśmie lub w innej odpowiedniej formie: 1) ogólnych informacji o wymogach paszportowych oraz wizowych wobec obywateli państw członkowskich lub odnośnych państw, w szczególności o 2) terminach oczekiwania na te dokumenty, jak również o 3) warunkach zdrowotnych, które należy spełnić w czasie podróży i pobytu. Badaniu podlegała liczba dodatkowych elementów w zakresie formalności paszportowych oraz warunków zdrowotnych, które muszą być zamieszczone w broszurze informacyjnej. Z badania wyłączono elementy uwzględnione w systemach prawnych wszystkich badanych państw.

Obszar 3. Dodatkowe obowiązki informacyjne przed zawarciem kontraktu (art. 4(1)(a) dyrektywy) (subindeks₃)

Poza elementami wymienionymi w art. 4(1)(a) dyrektywy w części państw wskazano na dodatkowe informacje, które touroperator musi przekazać konsumentowi. Dotyczy to ogólnych warunków umowy (np. Finlandia), informacji na temat obowiązkowych ubezpieczeń (Irlandia), opcjonalnego ubezpieczenia (Polska), ceny pakietu (m.in. Holandia) itp.

Obszar 4. Składniki, które powinny być włączone do umowy zgodnie z załącznikiem dyrektywy (subindeks₄)

Załącznik dyrektywy 90/314 określa składniki, które powinny być włączone do umowy. Za Schulte-Nölke, Twigg-Flesner i Ebers [2008] podzielono je na 15 obszarów. Zdecydowana większość państw dokonała implementacji wszystkich elementów, niemniej jednak niektóre pozostawiły touroperatorom pewną swobodę w kształtowaniu wybranych elementów. Ponadto w niektórych państwach lista obowiązkowych elementów jest dodatkowo poszerzona. Przedmiotem badań była suma obowiązkowych i fakultatywnych elementów, które muszą być włączone do umowy.

Obszar 5. Obowiązek posiadania licencji lub zezwolenia przez touroperatora (subindeks₅)

W państwach, w których takowy obowiązek istnieje, licencja stanowi niewątpliwie czynnik, który z jednej strony stanowi dla przedsiębiorców dolegliwość, a z drugiej umożliwia selekcję uczestników rynku w celu zwiększenia poziomu ochrony klienta. Wynikiem tego jest zmienna zero-jedynkowa.

Bazując na wyżej wymienionych danych, podjęto próbę budowy indeksu regulacji rynku touroperatorskiego. Indeks jest budowany według standardowej procedury dla taksonomicznych mierników rozwoju [por. Milewski 2004]. W każdym obszarze danemu państwu przyporządkowany zostanie subindeks o wartościach od 0 do 1, gdzie 0 przyznawane jest państwu z najmniejszą liczbą regulacji, a 1 państwu z największą liczbą regulacji. Państwa ze średnią liczbą regulacji otrzymają znormalizowany indeks obliczony według następującej formuły:

$$\text{subindeks}_n = \frac{\text{wartość}_n - \text{wartość}_{\min}}{\text{wartość}_{\max} - \text{wartość}_{\min}}$$

Indeks regulacji rynku touroperatorского (IRRT) zostanie obliczony jak średnia ważona wszystkich subindeksów przy założeniu, że obowiązek licencyjny stanowi 30% wagi indeksu, a pozostałe subindeksy 17,5% wagi każdy. A zatem:

$$IRRT = \frac{\sum_{i=1}^n w_i \text{subindeks}_i}{\sum_{i=1}^n w_i}$$

Gdzie: $[w_1, w_2, w_3, w_4, w_5]$

są wagami przyjmującymi wartość 0,3 (dla w_5) oraz 0,175 dla pozostałych.

IRRT przyjmować będzie wartości od 0 do 1; 0 oznaczać będzie niski poziom regulacji, podczas gdy 1 wysoki poziom regulacji rynku touroperatorского.

5. Wyniki badań

W tabeli 3 przedstawiono wartości subindeksów w badanych 5 obszarach regulacji.

Tabela 3. Obliczenia wartości subindeksów

Państwo	CH	IE	DK	EE	UK	NL	LU	DE	FI	SE	PL
Obowiązki informacyjne w zakresie broszury informacyjnej przekraczające zakres dyrektywy	0	2	0	0	3	5	0	0	2	0	2
Subindeks1	0	0,4	0	0	0,6	1	0	0	0,4	0	0,4
Obowiązki informacyjne przed zawarciem kontraktu w zakresie warunków zdrowotnych oraz formalności paszportowych zgodnie z dyrektywą	1	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1
Subindeks2	1	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1
Dodatkowe obowiązki informacyjne przed zawarciem kontraktu	0	2	0	0	1	1	0	0	2	0	1
Subindeks3	0	1	0	0	0,5	0,5	0	0	1	0	0,5
Składniki, które powinny być włączone do umowy zgodnie z załącznikiem dyrektywy	15+3	15+1	15	15	15	12	15	15	15	13+2	15+2
Subindeks4	1	0,67	0,5	0,5	0,5	0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,83
Obowiązek posiadania licencji lub zezwolenia	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1
Subindeks5	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z przyjętą metodyką badań indeks regulacji rynku touroperatorskiego (IRRT) policzono jako średnią ważoną cząstkowych subindeksów zgodnie z przyjętą metodyką obliczeń. Obliczenia oraz wskaźniki końcowe przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Wartości indeksu regulacji rynku touroperatorskiego (IRRT)

Państwo	w_i	CH	IE	DK	EE	UK	NL	LU	DE	FI	SE	PL
Subindeks1	0,175	0	0,4	0	0	0,6	1	0	0	0,4	0	0,4
Subindeks2	0,175	1	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1
Subindeks3	0,175	0	1	0	0	0,5	0,5	0	0	1	0	0,5
Subindeks4	0,175	1	0,67	0,5	0,5	0,5	0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,83
Subindeks5	0,3	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1
IRRT		0,35	0,84	0,39	0,26	0,76	0,26	0,09	0,26	0,81	0,39	0,78

Dane zaokrąglone do 2 miejsc po przecinku.

Źródło: opracowanie własne.

Średnia wartość wskaźnika dla wszystkich państw wyniosła 0,47, a odchylenie standardowe 0,26.

Państwa obszaru badawczego można podzielić zasadniczo na 3 grupy:

- państwa o niskim poziomie regulacji specyficznych (IRRT < 0,33), takie jak Estonia, Holandia, Niemcy i Luksemburg;
- państwa o średnim wskaźniku IRRT ($0,33 < \text{IRRT} < 0,67$), do których należą Szwajcaria, Dania i Szwecja;
- państwa o wskaźniku IRRT powyżej 0,67 (Irlandia, Polska, Wielka Brytania, Finlandia).

Zestawienie średnich wartości współczynnika wolności gospodarczej Heritage Index dla trzech grup państw nie wskazuje na znaczące różnice (tab. 5).

Tabela 5. Średnie wartości indeksu wolności gospodarczej Heritage dla grup państw o zróżnicowanym IRRT

Przedział IRRT	Średnia wartość Heritage Index
niski	74,43
średni	76,93
wysoki	72,88

Źródło: opracowanie własne.

Również współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy dwiema grupami zmiennych wskazał jedynie niewielką ujemną zależność (-0,29). Brak jest zatem zależności pomiędzy poziomem regulacji specyficznych a poziomem regulacji ogólnych. W badaniach przeprowadzonych na rynku hotelarskim w Chinach [Qu,

Ennew [2005] stwierdzono ujemną zależność pomiędzy regulacjami ogólnymi i specyficznymi. Taka zależność nie może być potwierdzona wynikami prezentowanych badań.

6. Zakończenie

Przytoczone w artykule badania posiadają istotne ograniczenia aplikacyjne. Po pierwsze, badane subindeksy mają charakter relacyjny, tj. ewentualne włączenie nowych państw do grupy badawczej zmieniłoby wartości subindeksów dla państw uwzględnionych w pracy. Oznacza to, że IRRT przedstawia jedynie różnice w poziomie regulacji pomiędzy państwami uwzględnionymi w próbie, a jego wartości nie mogą być porównywane z ewentualnymi badaniami IRRT na innej próbie badawczej. Po drugie, z powodów wskazanych w części metodycznej IRRT obejmuje jedynie część regulacji rynku touoperatorskiego (IRRT obejmuje jedynie elementy, w przypadku których można było w jednoznaczny sposób stwierdzić zmiany poziomu regulacji). Stanowią one jednak jedynie niewielki fragment wszystkich regulacji. Ponadto w państwach obszaru badawczego rynek touoperatorski nastawiony jest przede wszystkim na turystykę wyjazdową. W przypadku państw, w których dominuje ruch turystyczny przyjazdowy, dobór zmiennych musiałby zostać zmieniony. Zaprezentowane w artykule badania opierają się przede wszystkim na regulacjach zawartych w dyrektywie UE, z tego względu ich zastosowanie poza obszarem UE jest z natury ograniczone.

Główny problem regulacji rynku touoperatorskiego w Europie wydaje się jednak związany nie z samym poziomem regulacji, lecz z dużą ich zmiennością (współczynnik zmienności dla IRRT wynosi aż 55%). W praktyce oznacza to brak jednolitego rynku touoperatorskiego w UE oraz konieczność przygotowywania przez touoperatora produktu i jego kanału dystrybucji osobno dla każdego z rynków. Dodatkowe obciążenia administracyjne przekładają się zarówno na poziom cen usług, jak i poziom niedoskonałości rynku.

W przekonaniu autorów większość powyższych trudności nie zostanie zniwelowana przez nową dyrektywę 2015/2302. Jako główne przyczyny przygotowania dyrektywy 2015/2302 wskazywano zmiany technologiczne, zwłaszcza związane z upowszechnieniem się sprzedaży online oraz tzw. dynamicznym pakietowaniem, i chęć zwiększenia ochrony konsumenta na rynku. Biorąc pod uwagę proces implementacji dyrektywy 90/314, trudno jednak oczekiwać, aby nowa dyrektywa 2015/2302 została wdrożona szybko i sprawnie do systemów prawnych państw członkowskich oraz aby przy jej wdrożeniu uniknięto niejasności interpretacyjnych. W ocenie autorów kierunkiem dalszych zmian w polityce turystycznej UE winna być daleko idąca liberalizacja przepisów dotyczących rynku touoperatorskiego. Innymi słowy, zmiany w zakresie dyrektywy 2015/2302 powinny zakazywać wprowadzania licencji na rynku touoperatorskim oraz jakichkolwiek specyficznych regulacji w zakresie ochrony klienta po stronie przedsiębiorców.

Literatura

- Conway P., De Rosa D., Nicoletti G., Steiner F., 2006, *Regulation, Competition and Productivity Convergence*, OECD.
- Cybula P., 2012, *Usługi turystyczne: Komentarz*, Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Gołembski G., Nawrot Ł., Olszewski M., Zmyślony P., 2010, *Investment decisions in the early stages of the tourism area life cycle*, *Tourism*, vol. 58, no. 4, s. 361-377.
- Heritage Foundation, 2015, www.heritage.org (12.12.2014).
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2005, *Produkt turystyczny*, PWE, Warszawa.
- Laskowski S., 2009, *Regulacja rynku energii elektrycznej*, *Acta Energetica*.
- Lipowski A., 2001, *O akademickiej koncepcji zawodności rynku krytycznie*, *Ekonomista*, nr 3, s. 303-322.
- Lipowski A., 2002, *Ekonomiczna zawodność państwa-krytyczna analiza ujęcia antyetycznego*, *Ekonomista*, nr 2, s. 165-193.
- Milewski D., 2004, *Regionalne uwarunkowania rozwoju turystyki na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, Difin, Warszawa.
- Nestorowicz M., 2009, *Prawo turystyczne*, Wolters Kluwers Polska, Warszawa.
- Nicoletti G., Scarpetta S., Boyland O., 1999, *Summary Indicators of Product Market Regulation With an Extension to Employment Protection Legislation*, OECD Economic Papers.
- Nieborak T., 2007, *Samoregulacja a rola państwa w sferze regulacji rynku finansowego*, *Ekonomia i Prawo. Własność i Kontrola w Teorii i Praktyce*, cz. 1, s. 207-220.
- Nieborak T., 2017, *Podstawowe funkcje rynków finansowych. Konwergencja rynków finansowych*, www.prawo.uni.opole.pl (1.02.2017).
- Panasiuk A., 2014, *Rynek turystyczny. Studium strukturalne*, Difin, Warszawa.
- Pawlicz A., 2012, *Koncepcja dóbr merytorycznych jako uzasadnienie działań podmiotów publicznych na rynku turystycznym*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 258, s. 152-160.
- Pawlicz A., 2015, *Wybrane problemy pomiaru regulacji rynku turystycznego*, *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, nr 30 (2), s. 37-50.
- Qu R., Ennew C.T., 2005, *Developing a market orientation in a transitional economy: the role of government regulation and ownership structure*, *Tourism Management*, vol. 24, no. 1, s. 82-89.
- Schulte-Nölke H., Twigg-Flesner C., Ebers M., 2008, *EC consumer law compendium – Comparative Analysis*, European Commission, Bielefeld.
- Sidorkiewicz M., Tokarz A., 2010, *Development of European Union's Policy on Services*, *Service Management*, no. 1, s. 9-16.
- Słownik języka polskiego PWN*, 2016, www.sjp.pwn.pl (12.12.2016).
- Szalbierz Z., 2009, *Wprowadzenie do regulacji działalności gospodarczej*, [w:] *Teoria i praktyka regulacji gospodarczych*, cz. 1, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
- Zmyślony P., 2015, *Funkcja turystyczna w procesie internacjonalizacji miast*, Wydawnictwo Proksernia, Kraków.